

Field : Music Studies

Type : Review Article

Received: 03.03.2016 - *Accepted*: 13.05.2016

Kazakistan-Türkiye Halk Müziği Etkileşiminde Ahmet Hulusi Seven¹

Cengiz ŞENGÜL

Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü,
Müzik Eğitimi Ana Bilim Dalı, Erzurum, TÜRKİYE

E-Posta: csengul@atauni.edu.tr

Öz

Ahmet Hulusi Seven, gerek iş gerek sanat gerekse spor yaşamıyla büyük başarılarla imza atmış Erzurum'un yetiştirdiği önemli simalardan birisidir. Seven'in derlediği; “Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir, Bala Sarhoş, Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem, Yandı Canım Tende Ey Ruh-i Revanım Bir Su Ver” gibi eserler, kulaklarımızda hala çınlamaktadır. O'nun ünü ve bu türküleri seslendirişindeki orijinalliği, yalnızca Erzurum ile sınırlı değildir. Seven, sadece bir türkü icracısı değil aynı zamanda bir türkü öğreticisidir. Erzurum Halkevi'ndeki çalışmalarının yanı sıra 1954 yılında kurulan Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Turizm Derneği'nin kurucularından olması, onu Erzurum müzik tarihinde anılmaya değer kılmaktadır. Ahmet Hulusi Seven'in bir “kaynak kişi” ve “derleyici” olarak TRT Türk Halk Müziği repertuarına kayıtlı; 13'ü kırık hava, 9'u ise uzun hava olmak üzere toplam 22 türküsü bulunmaktadır. “Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir” ve “İki Bülbül Figan Eder Bir Güle” isimli uzun havaları Hulusi Seven, 93 harbinde (1877-1878) Ortaasya'dan göç ederek Erzurum'a gelen Kazak Türklerinden olan işadama Enis Bey'den duyduğunu dile getirmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan-Türkiye, Türk Halk Müziği, Ahmet Hulusi Seven

¹ This article was presented in the 5th International Science, Culture and Sport Conference, which was held in Kazakhstan from 13th to the 15th of April, 2016.

Ahmet Hulusi Seven within the Interaction of Kazakhstan-Turkey Folk Music

Abstract

Ahmet Hulusi Seven is an important person grown up in Erzurum who put his signature under important success such as in his work, art and sport life. The works like “Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir, Bala Sarhoş, Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem, Yandı Canım Tende Ey Ruh-i Revanım Bir Su Ver” Seven compiled still ring in our ears. His fame and originality in vocalizing these folk songs are not limited only to Erzurum. In addition to his works in Erzurum Community Center, that he was one of the founders of Folk Dances, Folk Songs Tourism Association (Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Turizm Derneği) makes him valuable to remember. Ahmet Hulusi Seven has 22 folk songs, 13 of them are *kırık hava* (rhythmic vocal melodies) songs and 9 of them are unmetred folk songs, which are registered to TRT Turkish Folk Music repertoire as a “source person” and “compiler”. Hulusi Seven stated that he compiled the unmetred folk songs called “Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir” and “İki Bülbül Figan Eder Bir Güle” from Enis Bey, one of the Kazakh Turks migrated from Central Asia to Erzurum during the '93 war (1877-1878).

Keywords: Kazakhstan and Turkey, Turkish Folk Music, Ahmet Hulusi Seven

Giriş

Ahmet Hulusi Seven'in Hayatı

Ahmet Hulusi Seven, 13 Mart 1924 tarihinde Erzurum'da doğdu. Babası İbrahim Ethem, annesi Bedriye Hanım'dır. Ahıska Türklerinden olan ailesinin tek erkek çocuğu olan Hulusi Seven'in, Azize ve Mukaddes isminde iki de kız kardeşi vardır.

Çok küçük yaşlarda yoğun bir ilgi ile büyütülen Seven'in 1931 yılında Çağlayan İlkokulu'nda başlayan eğitim hayatı 1939 yılında Erzurum Lisesi'nin birinci sınıfında babasının ona ihtiyacından dolayı noktalanmıştır.

Ahmet Hulusi Seven, henüz ilkokuldayken, babası İbrahim Ethem Seven'in yanında ticaret ile ilgilenmeye başlamıştır. Babası o zamanlar nakliye işiyle uğraşmaktadır. O yıllarda, devlet, posta-nakliye işlerini özel sektöre yaptırmaktaydı. Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'nun posta-nakliye işlerini de babası İbrahim Ethem yapıyordu. Yaptığı işten dolayı da kendisine "Menzilci İbrahim Bey" denilirdi.

Ahmet Hulusi Seven, çok sosyal ve araştırmacı bir kişiliği olduğu için, babasının yaptığı işlerin yanında değişik iş kollarına da ilgi göstermeye başlar. Bunlar arasında yol yapım müteahhitliği önemli bir yer tutar. Erzurum-Bingöl-Elazığ karayolunun yapımını üstlenen ve bitiren Seven, daha sonra canlı hayvan besiciliği ve peynir imalat işine başlar.

Erzurum'da 1960'lı yılların başında çok modern peynir imalat haneleri kuran Seven, Türkiye pazarının yanında Orta Doğu ülkelerine açılır. Yurtdışı pazarında gördüğü ihtiyaç üzerine Erzurum'dan Kuveyt'e kadar modern soğutucu araçlarla et ihracatı yapmaya başlar. Daha sonra yaptığı modern tesislerle diğer iş adamlarına örnek olacak profesyonel ihracat çalışmaları potansiyelini arttırarak devam eder. 1974 yılının Eylül ayında ise İstanbul'a göç eder. İstanbul'un yanında, Türkiye'nin birçok ilinde (Erzurum, Ankara, Niğde, Van, Sivas, vs.) kurduğu üretim tesisleri ile kısa zamanda Türkiye'de gerek iç pazar gerekse ihracat alanında adından bahsettiren bir ticari kapasiteye sahip olan Hulusi Seven, birçok ticari ödül de almıştır.

1990 yılında İstanbul Samandıra'daki kendi çiftliğinde, "Samandıra Atlı Spor Kulübü" adında Türkiye Binicilik Federasyonuna bağlı, hiçbir rant beklentisi olmadan tamamen fahri ve spor amaçlı federe bir Atlıspor kulübü kurmuştur. Bu kulüpte, Konkurhipik sporunu yapabilecek 50 adet de atı mevcuttur. Seven'in kurduğu bu amatör kulüpte yetişen lisanlı sporcular ki, bu sporcuların içinde kendi torunları da vardır, birçok başarıya imza atmışlardır. Bu başarılar içerisinde, bir adet Balkan şampiyonluğu, defalarca Türkiye şampiyonlukları, Cumhurbaşkanlık, Başbakanlık, TBMM ve Genelkurmay Başkanlığı şampiyonluk kupaları, ayrıca birçok özel müsabaka şampiyonlukları vardır.

Ahmet Hulusi Seven ve eşi Nevin Seven'in evliliğinden Emine, İbrahim Ethem, Zerrin, Mehmet Sabri, Semra, Ahmet Sami isimli altı çocuk dünyaya gelmiştir. 13 Aralık 2012 yılında hayat arkadaşı, eşi Nevin Hanım hakkın rahmetine kavuşmuştur. Kendi ifadesi ile "65 yıllık hayat arkadaşı" Nevin Hanımı kaybetmenin üzüntüsü Hulusi Seven'in sağlık sorunlarını da tetiklemiştir (Şengül, 2014:1-7).

Ahmet Hulusi Seven'in Sanatı

Ahmet Hulusi Seven, çok küçük yaşlarda yetiştiği kültürel ortamın da etkisiyle müziğe ilgi duymaya başlamıştır. Babası İbrahim Ethem Beyin özellikle meşk ortamlarında sıkça bulunması ve bu ortamlarda gazel ve türküler söylemesi, Hulusi Seven'i küçük yaşlarda

yüzünde etkilemiş ve bu sanata yönlendirmiştir. Gerek okul ortamında gerekse katıldığı meşk ortamlarında bu ilgi daha da derinleşmiş, sesinin güzelliği ve insanların beğenisinin etkisiyle Ahmet Hulusi Seven, Erzurum'da unutulmazlar arasına girmiştir.

Ahmet Hulusi Seven'i sanata yönlendiren faktörler, ilkokul dönemindeki öğretmenlerinin müsamerelerde türkü (özellikle uzun hava) söyletmeleri, aynı zamanda "bar" oynatmaları ve evlerinde kiracı olarak bulunan Transit Dairesi Müdürü meşhur bestekâr Fehmi Tokay ile Klasik Türk Musikisi dersleri başlar.

1936 yılında Erzurum Halk Evi Sanat Kolu Başkanı Faruk Kaleli ile tanışır ve Kaleli'nin halk müziği korosuna katılmaya başlar. Kısa bir zaman sonra babası ve hocasının da katıldığı Erzurum Lala Paşa Cami İmamı Hacı Hafız Hamit Efendi'nin evindeki bir meşke katılır ve kendisi şöyle ifade eder: "Yatsı namazını müteakiben kısa bir sohbetten sonra evde enstrümanlar (ud, kanun, kemen, tef) çıkarıldı. Bir giriş taksiminden sonra meşk başladı. Meşk, dört saat devam etti. Çok keyif almış ve çok mutlu olmuştum. Meşk bittikten sonra Faruk Kaleli Hocam bana: "Hulusi, bak hocam senden müsamerede okuduğun "Çıkar Yücelerden Haber Sorarım" uzun havasını, babanın İbrahimiye'sini ve Emrah'ın Müstezat'ını istiyor. Onların peşine de bağlantı olarak bir türkü oku" dedi. Ben de, Faruk Kaleli hocamın söylediklerini büyük bir iştiaqla yerine getirdim. Son türkümü de bitirdikten sonra Hamit hocanın elini öptüm, oda beni öptü ve dua etti" (Şengül, 2014:10).

12 Mart 1947 yılında Faruk Kaleli'nin Erzurum'un kurtuluşu için hazırladığı Ankara Radyo Programlarına Kaleli'nin rahatsızlığı nedeniyle Hulusi Seven'i yerine koro şefi olarak tayin eder. Ankara Radyosunda provada bulunan Muzaffer Sarısözen, Neriman Altındağ, Tanburi Cemil Bey ve tüm yurttan sesler korosu Erzurum'dan gelen ekibi çok beğenirler. 12 Mart Erzurum'un düşman işgalinden kurtuluşu ile ilgili hazırlanan canlı yayında Seven, Huma Kuşu, Nezaket Vaktinde Servü Bülendim ve Tatyay (Yandı Canım Tende Ey Ruh-i Revanım Bir Su Ver) eserlerini okur. Tamburi Cemil Bey ve Sarısözen Seven'e, Ankara'da kalmasını, sınavsız Ankara Radyosuna alabileceklerini, Türkiye'de bir yıldız olabileceğini söylerler. Ancak babasının işleri nedeniyle bu teklifi geri çevirir ve Erzurum'a döner.

Hulusi Seven, halk müziği çalışmaları yanı sıra o yıllarda Erzurum "Bar"larında da yer almıştır. Gerek yurt içi gerekse yurt dışında birçok folklor festivallerine katılmış, Türk Milli Ekibi olarak katıldıkları 1949 yılında İtalya'da bir festivalde de Erzurum Bar Ekibi olarak dünya birinciliği almışlardır.

Halk Evlerinin kapanması ile buralarda yürütülen kültürel faaliyetlerin devamı niteliğinde yeni oluşumlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu oluşumlardan biri de 1954 yılında Erzurum'da kurulan "Erzurum Halk Oyunları ve Halk Türküleri Turizm Derneği"dir (Şengül, 2010:258).

Yurt içinde ve yurt dışında birçok faaliyetleri olan Erzurum Halk Oyunları ve Halk Türküleri Turizm Derneği, uzun yıllar Türk Kültürüne yapmış olduğu katkıların yanı sıra, Erzurum yöresine ait kültürün de geçmişten geleceğe aktarımını sağlaması açısından büyük bir okul olma rolünü üstlenmiştir. Cumhuriyet sonrası Erzurum'un kültür tarihinde önemli bir şahsiyet olan Zeki BAŞAR, derneğin bu rolünü şöyle ifade eder:

“Kabiliyetli gençlerin toplandığı dernek, Erzurum’da devletin üzerinde duramadığı tiyatro ve konservatuvar boşluğunu da bir ölçüde doldurmakta başarı göstermiştir. Diğer taraftan, geleceğimizin temel öğelerinden sayılan müzik ve oyunlarımızın aynı zamanda özellikleri saptanıp korunmuş, halk türkülerimizin derlemeleri sağlanmıştır. Bütün bunlara dayanılarak derneğin ‘türünün özüne’ veya ‘kendine özgü’ olduğu ve adeta bir okul kimliği kazandığını kabul etmiş oluyoruz” (Bulut,1984:1).

“Anayurdun folklor bakımından çok özel bir bölgesi de Erzurum ve dolaylarıdır” diyen Yönetken’in de (2006: 66) belirttiği gibi Erzurum, Türk Halk Müziği alanında önemli merkezlerden birisidir. 1955 yılında dernek çatısı altında Faruk Kaleli’nin önerisi ile Hulusi Seven yönetiminde Türk Halk Müziği korusu oluşturulmuştur.

Dernek çatısı altında gerek yurt içi gerekse yurt dışında birçok konser etkinliğine katılan koro, 1961 yılında kurulan TRT Erzurum Radyosunun halk müziği korosunu oluşturur ve Hulusi Seven de bu koronun şefi olarak çalışmalarını 1970’li yıllara kadar sürdürür. 1974 yılında İstanbul’a işleri nedeniyle göç eder ve Erzurum’daki müzik çalışmalarını noktalar.

Burada bizim de kısaca Seven ile ilgili ifade edeceğimiz şudur ki; kendisi Faruk Kaleli’nin Erzurum Halkevlerinde kurmuş olduğu halk müziği korosunu hocasının vasiyetiyle devralmış, Halk Oyunları Derneği ve TRT bünyesinde devam eden koroya şeflik yapmış önemli bir müzik adamıdır. Bütün bu çalışmaların ve katkıların yanında Hulusi Seven’in Türk halkına bıraktığı 7 plak önemli bir mirastır. Bunlardan ilk ikisi, 1948 yılında İstanbul’da Columbia Plak Şirketi tarafından çıkarılmıştır. Bu plaklarda “Huma Kuşu” ve “Yandı Canım Tende Ey Ruh-i Revanım Bir Su Ver” isimli eserler yer almaktadır. Diğer beş plak ise 1968 yılında Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği tarafından yapılmıştır. Bu plakların bir bar ezgileri bir yüzünde ise Hulusi Seven’in okuduğu türküler yer almaktadır. Bu beş plakta yer alan türküler, sırasıyla şunlardır: 1. Bir Melek Sima, 2. Oduncular, 3.Tatyan (Yandı Canım), 4. İki Bülbül Figan Eder Bir Güle, 5. Nezaket Vaktinde.

Ahmet Hulusi Seven’in Kaynak Kişi ve Derleyici Yönüyle Türk Halk Müziğine Kazandırdığı Türküler

Ahmet Hulusi Seven’in bir “kaynak kişi” ve “derleyici” olarak TRT Türk Halk Müziği repertuvarına kayıtlı; 13’ü kırık hava, 9’u ise uzun hava olmak üzere toplam 22 türküsü bulunmaktadır. Bunlar:

A. Kırık Havalar

1. Al İşli Gey Al Eyle
2. Can Dedim Ki Can Diyesen (Getme Getme)
3. Çıktım Tandır Başına
4. Ela Gözlüm Ben Bu Elden Gidersem
5. Erzurum’un Dağında
6. Kavurma Koydum Tasa
7. Nezaket Vaktinde Servi Bülendim (Billur Piyale)
8. Oduncular Kısa Keser Odunu
9. Seher Vakti Sen Tarlaya Gidende (Süreyya)

10. Yandı Canım Tende Ey Ruh-i Revanım Bir Su Ver (Tatyan)
11. Yayığıımı Kurdum Düze
12. Yayla Suyu Yan Gider
13. Yüğü Yükladım Kediye

B. Uzun Havalar

1. Aşam Anam Bu Dağların Kurdu Var
2. Aşkın Ezeli Aşka İlham-ı Hüda'dır
3. Bala Sarhoş
4. Bir Melek Simadır Aklımı Alan
5. Bu Dağlar Kömürdendir
6. Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir
7. İki Bülbül Figan Eder Bir Güle
8. Kara Gözler Sürmeli Kara Gözler
9. Kömür Gözlüm Ne Gezersin Bu Bağda

YÖRESİ
ERZURUM
KAYNAK KİŞİ
ENİS BEY

HUMA KUŞU YÜKSEKLERDEN SESLENİR

DERLEYEN
HULUSİ SEVEN
NOTAYA ALAN
CENGİZ ŞENGÜL
EREN LEHİMLER
OZAN GÜLÜM

Süresi : ♩ = 65

Yav ri yav ri Huma kuşu yük sek ler den ses lenir a ğ a m yar koynun da
Bir çift su na bes le nir bes le ni r
Yav ri yav ri sen a ğ la ma kir pik le rin is la nir A ğ a m ben a ğ lim ki
De li gö nü l us la nir us la ni r
Be n a ğ lim ki gü lüm e y le ne y le ne y le ne y le ne y
De li gö nü l us la nir

- 1-
(Yavri yavri) Huma kuşu yükseklerden seslenir
(Oğul) Yar koynunda bir çift suna beslenir
(Yavri yavri) Sen ağlama kirpiklerin ıslanır
(Oğul) Ben ağlim ki belki deli gönlü uslanır
- 2-
(Yavri yavri) Sen bağ ol ki ben bahçende gül olim
(Oğul) Layıktımdır yanım yanım kül olim
(Yavri yavri) Sen efendi ben kapında kul olim
(Oğul) Koy desinler bu da bunun kuludur

Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir: Ahmet Hulusi Seven'in vermiş olduğu bilgilere göre:

Yöresi: Erzurum

Söz: Anonim

Müzik: Anonim

Kaynak Kişi: Enis Bey

Derleyen: Ahmet Hulusi Seven

Notaya Alan: Cengiz Şengül-Eren Lehimler-Ozan Güzlüm

Yöresi Erzurum, sözü ve müziği anonim olan bu eseri Ahmet Hulusi Seven, ilk duyduğu zamanı ve ortamı bizlere şu şekilde aktarmaktadır:

“Bu maya ne kadar değerli ise onun ilk sahiplerinden olan ve Ortaasya'dan göç ederek memleketimiz Erzurum'a gelip bir müddet kaldıktan sonra tekrar Kazakistan'a dönmüş olan Enis Beyefendi de bir o kadar mümtaz bir şahsiyettir. Enis Bey, 93 harbi nedeniyle memleketinden Erzurum'a göçüp yerleştikten sonra zaman içinde ticari ilişkileri sebebiyle babam Hacı İbrahim Ethem Efendi ile dostlukları gelişmiş olup karşılıklı ev ziyaretlerine ve sohbetlerine başlamışlardır.

O dönemde Erzurum’da musikiyi seven ailelerin evlerinde toplanılır, sazında ve sözünde iyi olan kişiler musikin her türünde; gerek tasavvuf gerek sanat musikisi gerekse halk musikisinden doyumsuz meşkler yapılırdı. İşte bu meşk akşamlarından birinde bizim evde toplanılmıştı. Enis Bey’de misafirimizdi ve musiki ortamında çok duygulanıp birden “Yavru yavru huma kuşu yükseklerden seslenir” sözleriyle başlayan o muhteşem “maya”yı (uzun hava türü) okumaya başlamış ve mecliste bulunan herkes ilk kez duymuş oldukları bu doyumsuz melodiyi son kelimesine kadar nefessiz bir şekilde huşu ile dinlemiştik.

Ben daha küçük bir ilkokul talebesi olmama rağmen bu uzun havadan çok etkilenmişim ve bütün o gece ile sonraki günler boyunca kulaklarımda hep bu ezgi çınlamıştı.

Rahmetli babam benim sesimin de güzel olduğunu söyler ve henüz 9-10 yaşlarında iken gerek evlerdeki meşklerde gerekse camilerde ilahiler ve mevlitlere iştirak etmemi isterdi. Cami cemaati olsun, ev meclislerindeki büyüklerim olsun babam gibi sesimin çok güzel olduğunu ve mutlaka bunu değerlendirmem gerektiğini söylerlerdi. Bu kişilerden biriside mahalle camimizin imamı Hacı Hafız Hamit Efendi idi. Hocamız Hamit Efendi sedamın çok güçlü olduğunu ve iyice terbiye edilmesi için beni Erzurum Halkevi koro hocası Faruk Kaleli hocamıza göndererek tarzımın, tavrımın oluşması ve musiki ufkumun açılmasına öncülük etmiştir. Zaman içinde ev meşklerimiz devam ederken bir akşam yine bizim evdeki bir meşk esnasında Enis Bey bana dönüp: “Hulusi evladım bu akşam o güzel sesinle Huma Kuşu’nu birde sen oku bakalım” dedi. Ben önce çekindim: “Nasıl olur efendim” deyince beni cesaretlendirerek okumamı ısrarla istedi. Dünyalar benim olmuştu, hayatımda belki de en sevdiğim ezgiyi büyüklerimin meclisinde okumak nasip olmuştu bana. O heyecan ve istekle söylemeye başladım. Adeta kendimden geçmiş, hiç kimseyi görmüyor, duymuyordum, hatta kendi sesimi bile. Bu duygularla okumamı bitirdiğimde, önce bana çok uzun gelen bir sessizlik ve ardından bütün büyüklerimin hareketli alkışları ve itilaf dolu sözlerine mazhar oldum. Enis Bey sarılarak alınımdan öptü ve: “Huma kuşunu bundan böyle Hulusi’den başka bende dâhil olmak kaydıyla kimse okumayacak, zaten istese de bu güzellikte kimse okuyamaz” diyerek bir anlamda bu türküyü Erzurum’da ilk okuyan kişi olmanın vermiş olduğu bir hakla isteğini ilettili. Sonraki yıllarda Erzurum Halkevi korosu çalışmalarında ve konserlerinde hocam Faruk Kaleli beyefendi sürekli olarak bu eşsiz uzun havayı bana okuttu. İşte böylece “Huma Kuşu” bütün memleketimizde dilden dile, gönülden gönüle gittikçe büyüyen ve ölümsüzleşen bir eser haline geldi” (Şengül, 2014:86).

Hulusi Seven’in vermiş olduğu bilgiler ile Cengiz Alyılmaz’ın 2000 yılında “Huma Kuşu”nun ismi ve şekli üzerine yapmış olduğu çalışmanın, eserin ismi ve aktarımı konusunda Orta Asya’dan Anadolu’ya uzanan kültür serüvenini bizlere özetlemektedir.

“Bilge kişi / kişiler tarafından hazırlandığı anlaşılan Özbekistan Cumhuriyeti Devlet Arması’nda hüma kuşu tasvirine yer verilmesi, son derece anlamlı ve ilgi çekicidir. Zira hem İslamiyet öncesinde hem de İslamî dönemde Türk boyları arasında **umay (kumay ~ humay ~ huma ~ hüma) kuşunun** iyiliğın, güzelliğın, dostluğın, barışın, cömertliğın, cesaretin, gücün, kudretin, egemenliğın, bahtın, devletin, mutluluğın, huzurun kimi zaman aracı, kimi zaman da kaynağı olduğuna inanılmıştır. Bu sebeple hüma kuşu, Türk kültür ve medeniyetinin sözlü ve yazılı kaynaklarında, sanat eserlerinde çok kullanılan tasvirlerden / motiflerden biri olmuştur.

Bir çok yönüyle Umay’ı hatırlatan; türü, şekli, özellikleri hakkında bugün de farklı görüşler ileri sürülen ancak Türk boyları arasında yüce değerlerin aracı, kaynağı olarak kabul edilen

hüma kuşu, kanaatimizce Köl Tigin'e ait (731) olduğu kuvvetle muhtemel heykel başında da "ongun" olarak kullanılmıştır” (Alyılmaz, 2000:12-15).

Resim 1: Özbekistan Cumhuriyeti'nin Devlet Arması

Resim 2: Köl Tigin'e Ait Heykel Başı

YÖRESİ
ERZURUM

KAYNAK KİŞİ
ENİŞ BEY

Süresi : ♩ = 65

İKİ BÜLBÜL FİGAN EDER BİR GÜLE

DERLEYEN
HULUSİ SEVEN

NOTAYA ALAN
CENGİZ ŞENGÜL
EREN LEHİMLER
OZAN GÜLÜM

Of o f of İ ki bül bül. fi gan e der bir gü le
bir gü le
A ğam Re va mı dir gü lüm am ma n
ben ağ laya m el gü le (Saz.....)
yav ru yav ru ya del le ri do kun ma sı n o gü le
gi de m ge le m be n gü lü mü ko k la ya m
a ğa m gi de m ge le m ben gü lü mü ko k la yam

- 1-
(of of) İki bülbül figan eder bir güle bir güle
(ağam) Reva mıdır gülüm amman ben ağlayam el güle
(yavru yavru) Yad elleri dokunmasın o güle
(ağam) Gidem gelem ben gülümü koklayam
Gidem gelem ben gülümü koklayam
- 2-
(of of) Bülbül hara ben yarime ağlarım ağlarım
(ağam) Aşk ateşiyle gülüm amman dertli sinem dağlarım
(yavru yavru) Görenler sorsa nedir figanım
(ağam) Bülbül gibi ben de güle ağlarım
Bülbül hara ben yarime ağlarım

İki Bülbül Figan Eder Bir Güle: Ahmet Hulusi Seven'in vermiş olduğu bilgilere göre:

Yöresi: Erzurum

Söz: Anonim

Müzik: Anonim

Kaynak Kişi: Eniş Bey

Derleyen: Ahmet Hulusi Seven

Notaya Alan: Cengiz Şengül-Eren Lehimler-Ozan Güzlüm

Yöresi Erzurum, sözü ve müziği anonim olan bu eseri Ahmet Hulusi Seven, 1935'li yıllarda "Huma Kuşu" isimli uzun havanın da kaynak kişisi olan Kazakistan Türklerinden Eniş Bey'den duyduğunu bildirmiştir.

1968 yılında Erzurum Halk Oyunları Halk Türküleri Derneği tarafından yapılmış olan plakta bu eseri Hulusi Seven seslendirmiş, Suat Işıklı ise klarneti ile eşlik etmiştir (Şengül, 2014:89).

Sonuç

Geleneksel Türk Halk Müziği, Türk milletinin kendine özgü çalış ve söyleyiş tarzı olan, tarih boyunca her dönemde duygu ve düşüncelerini yansıttığı bir halk sanatıdır. “Türküler, Türk halkının dünya görüşünü, inancını, hayat ve ahlak anlayışını özetler.” (Yılar: 2006,68) Konuları, daha çok sosyal ve kişisel olaylara dayanır. Sevgi, aşk, keder, gurbetlik, ölüm, ayrılık, düğün, kahramanlık gibi duyguları içerir. Geleneksel Türk Halk Müziği müzikal form açısından üçe ayrılır:

- 1.Ritimli ezgiler,
  - a.Ritimli vokal ezgiler (Kırık Havalar),
  - b.Ritimli enstrümantal ezgiler (Saz Eserleri),
- 2.Serbest ritimli ezgiler,
  - a. Serbest ritimli vokal ezgiler (Uzun Havalar),
  - b. Serbest ritimli enstrümantal ezgiler (Açışlar-Taksimler),
- 3.Karma (Ritimli-Serbest Ritimli) ezgiler.

Geleneksel Türk Halk Müziği'nin serbest ritimli vokal ezgilerin (uzun hava) adları konusunda ayrıntılı ve kesinlik taşıyan incelemeler ne yazık ki yapılmamıştır. Ezgilerine, söyleniş biçimlerine, konularına, söylendiği yere, aşiret (oymak) adlarına göre ve söyleyen âşıkların adına vb. göre değişik isimler aldıklarını biliyoruz. Bilinen isimler şunlardır: Bozlak, Hoyrat, Maya, Divan, Koşma, Kayabaşı, Garip, Gurbet Havası, Barak Havası, Kerem, Müstezat, Türkmeni, İbrahimi, Kalenderi, Derbeder, Elezber, Kürdi, Tecnis vb. (Kaynar: 1996,106) Uzun havaların, Türk müzik kültürü içerisinde çok önemli bir yeri vardır. Ritimli vokal ezgiler her türlü duygu ve düşünceyi anlatmasına rağmen, uzun havalar genelde acı, hüzn, keder, tarihsel süreç içerisindeki savaşlar, doğal afetler vb. olayları, konusu içerisinde işleme nedeniyle adeta birer tarihi belge gibidirler. Bu yönüyle tarihimizi anlamada ve gelecek kuşaklara aktarımında önemli bir role sahiptir (Şengül, 2007:928).

Yukarıda yer alan “Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir” ve “İki Bülbül Figan Eder Bir Güle” isimli türküler uzun hava formu içerisinde yer alan “Maya” şeklindedir.

Maya, Orta Asya Türk Müziğinde (Özgül, Turhan, Dökmetaş, 1996:45) yaygın bir uzun hava şeklidir. Erzurum, Erzincan, Sivas ve Elazığ'da bu uzun havalara benzer örneklerde vardır. Bu eserlere ait varyantların isimleri şu şekildedir:

- Akşam olur gölge düşer gayaya (Ezgi ve makam benzerliği ile) / Sivas
- Akşam olur güneş gider ay gelir (Maya) / Sivas-Divriğ
- Bir gül için bülbül giymiş karalar (Ezgi ve makam benzerliği ile) / Erzincan
- O yar gitti kavuşamam göçüne / Erzincan
- Bir karakaş bir kar göz sende var (Ezgi ve makam benzerliği ile) / Elazığ
- Humar gözlüm bakışından doyamam (Ezgi ve makam benzerliği ile) / Elazığ

Hulusi Seven'den derlenen diğer uzun havalarda bu forma yakın eserlerdir. Dolayısıyla Seven'in, “Huma Kuşu Yükseklerden Seslenir” ve “İki Bülbül Figan Eder Bir Güle” isimli eserleri Kazakistanlı işadama Enis Bey'den duyduğunu ifade etmesi, bu eserlerin köken olarak

Kazakistan'dan mı Türkiye'ye geldiğini veya bir Kazakistanlının Erzurum'da duyduğu bir melodiye kulak aşinalığı nedeniyle hemen öğrenip söyleyebilmesi ortak kültürün bir sonucudur. Bu bağlamda, ipek yolu üzerinde yer alan ülkelerin müziklerinin araştırılıp, ortak melodi ve ritim konularının incelenmesi Türk Müzik Kültürü açısından da önemli bir çalışma olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Alyılmaz, C. (2000). Özbekistan Cumhuriyeti'nin Devlet Armasındaki Hüma Kuşu Tasviri, *Orkun Dergisi*, S. 23, Ocak 2000, İstanbul, 12-15.

Bulut, Sebahattin. (1984) “*Kuşaktan Kuşağa Erzurum Folkloru*”, Ankara, Emekli Ofset.

Kaynar, Ümit (1996), *Türk Halk Kültürü ve Halk Müziği*, İstanbul: Bostancı Yay, s.106.

Özgül, M., Turhan, S., Dökmetaş, K. (1996) “*Notalarıyla Uzun Havalarımız*”, Ankara, Cem Veb Ofset.

Şengül, C. (2007). “*Kültürün Yaygınlaşmasında Müziğin Yeri ve Önemi*”, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, 25-27 Nisan 2007 Erzurum, Bildiriler-2, Erzurum 2009, Mega Ofset Matbaacılık, s. 927-934.

Şengül, C. (2010)“*Türk Kültürüne Hizmet Eden Erzurum Halk Oyunları ve Halk Türküleri Turizm Derneği'nin Dünü ve Bugünü*” Ekev Akademi Dergisi, Sayı 43, Yıl:14, Bahar, Erzurum.

Şengül, C. (2014)“*Erzurumlu Ahmet Hulusi Seven*”, Ankara, Pegem Akademi.

Yılar, Ö. (2006), *Halk Bilimi ve Eğitimi*, Ankara: Pegem A, s.68.

Yönetken, HB.(2006) “*Derleme Notları*”, Ankara, Sun Yayınevi.